

แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิ
ของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา*
GUIDELINES FOR DETERMINING THE QUALIFICATIONS OF VOLUNTEER
LAWYERS TO PROTECT THE RIGHTS OF DEFENDANTS OR ACCUSED
IN A CRIMINAL CASE

วัชรินทร์ เจริญหล่อ

Watcharin Rianlor

มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย.

Pathumthani University, Thailand.

E-mail: rianlor_rin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งพิจารณาจากปัญหา ดังนี้ 1) การกำหนดอายุของทนายความอาสา 2) การจัดหาทนายความอาสา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทางกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสา 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวน้อยเกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบและประสบการณ์ในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาที่ไม่ตรงกับความต้องการแห่งคดีที่เกิดขึ้น จึงเสนอแก้ไขเพิ่มเติม 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี ในวันรับสมัคร และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา

พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามความเชี่ยวชาญแห่งคดี จากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้

คำสำคัญ: คุณสมบัติ, ทนายความอาสา, จำเลยหรือผู้ต้องหา

Abstract

This research article to study guidelines for determining the qualifications of volunteer lawyers to protect the rights of defendants or accused persons in criminal cases. which considers the problems 1) determining the age of volunteer lawyers and 2) recruiting volunteer lawyers. This qualitative research studies documents, concepts, theories, and legal documents.

The research results found that determining the qualifications of volunteer lawyers; 1) Announcement of the Volunteer Lawyers Committee (ACT) regarding the recruitment and appointment of volunteer lawyers (dated August 7th, 2020) stipulating that those who will become volunteer lawyers must be at least 23 years of age on the application day. The minimum age limit is too low which may cause a lack of thoroughness and experience in prosecuting cases. And 2) Ministerial Regulations specifying the criteria methods and conditions that investigative officials must follow in procuring lawyers for accused persons in criminal cases B.E. 2006, section 6, in procuring volunteer lawyers. The investigating officer shall arrange for a lawyer for the accused person from the account sent by the Ministry according to the order of the account numbers provided by specifying such a list the accused or defendant may receive a volunteer lawyer that does not match the expertise of the case at hand which may cause damage. Therefore, it is proposed to amend; 1) The Announcement of the Volunteer Lawyers Committee (ACT) regarding the recruitment and appointment of volunteer lawyers qualifications of those who will be the volunteer lawyers (dated August 7th, 2020) must be at least 35 years of age on the application date, and 2) Ministerial regulations specifying the criteria methods and conditions that investigative officials must follow in providing lawyers for accused persons in criminal cases. B.E. 2006, section 6, the investigating officer shall provide a lawyer for the accused according to his or her expertise in the case from the list sent by the Ministry according to the order of the number of the list provided.

Keywords: qualifications, volunteer lawyer, defendant or accused.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา โดยกำหนดให้บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน รัฐต้องจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร และต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหา ทุนายความให้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) การคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นมาตรฐานทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาให้ได้รับความเป็นธรรมระหว่างการดำเนินคดี ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนจนถึงชั้น พิจารณาคดีของศาล ทำให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิของตนตามกฎหมาย และสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ อย่างถูกต้อง (บุศรินทร์ ไหมรุ่งโรจน์, 2551) การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีได้มีจุดมุ่งหมาย ที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน ระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (ชีพ จุล มนต์, 2556) ในการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะตรวจสอบและวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงว่า การกระทำของ จำเลยเป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ (ณรงค์ ใจหาญ, 2556) หากจำเลยกระทำผิดจริง ศาลจะ พิพากษาลงโทษ

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่ถูกดำเนินคดีอาญา จะปรากฏในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญามาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้า พนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจ ทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูก ควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็น ทุนายความเป็นการเฉพาะตัว (2) ให้ทุนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้น สอบสวน ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิดังกล่าว และมาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้ พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทุนายความให้ และในคดีที่มี อัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และผู้ต้องหาต้องการทุนายความ ให้รัฐจัดหาทุนายความให้ การจัดหา และเงื่อนไขที่กำหนดใน กฎกระทรวง และให้ทุนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวง ยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง และมาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษ ประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาล

ถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ (สอาด หอมมณี, 2559)

ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาหรือแก้ต่างคดี (คณิง ภาไชย, 2556) จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดหาทนายความเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และเพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ระหว่างโจทก์และจำเลยเมื่ออยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (สุพจน์ จันทรา อุกฤษฏ์, 2556) ทนายความที่รัฐจัดหาให้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปเรียกว่า ทนายความอาสา หรือทนายความขอแรง ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา และหลักการแต่งตั้ง จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) โดยในการประชุมคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) ครั้งที่ 3/2562 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2563 ที่ประชุมมีมติกำหนดให้ผู้ที่สมัครเป็นทนายความอาสาจะต้องมีคุณสมบัติและไม่มีคุณลักษณะต้องห้ามตามสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ข้อ 48 ดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ (2) มีสัญชาติไทย (3) มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีจิตอาสา (5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี (6) ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (7) ไม่เคยเป็นผู้ถูกสั่งให้พ้นสภาพการเป็นทนายความอาสาหรือทนายความอาสาตามระเบียบนี้ (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือหน่วยงานของเอกชน (9) ไม่เป็นผู้เคยผู้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (10) ไม่เคยเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นทนายความอาสา (12) ไม่เป็นผู้เคยถูกสอบสวนคดีมรยาททนายความและถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาททนายความ (ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) , 2563)

2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 มีบทกำหนดให้กระทรวงขอบัญชีบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจากสภาทนายความ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ถูกกระทรวงนี้ใช้บังคับ เพื่อที่กระทรวงจะได้จัดส่งให้แก่ผู้จัดหาทนายความ ในการจัดทำบัญชีดังกล่าว ให้ระบุเขตท้องที่และรายชื่อบุคคลที่จะรับเป็นทนายความในเขตท้องที่นั้น รวมทั้งที่อยู่ สถานที่วิธีการที่จะติดต่อได้โดยสะดวกรวดเร็ว ลำดับหมายเลข และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นในการจัดหาทนายความ ทั้งให้มีจำนวนบุคคลที่เพียงพอต่อการจัดหาทนายความในเขตท้องที่นั้น ๆ โดยคำนึงถึง

ปริมาณคดีที่อาจจะเกิดขึ้น และระยะเวลาที่จะเดินทางไปถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้ โดยเร็วที่สุด (ข้อ 3) ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น (ข้อ 6) ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

จะสังเกตเห็นว่า 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับสมัครและ แต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา จะต้อง มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้ย่อมเกินไป อาจทำให้ขาดความ รอบครอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงาน สอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหา ทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งพิจารณาจากปัญหา 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็น ทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จากบัญชีที่ กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้

สมมติฐานของการวิจัย

การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาใน คดีอาญาตาม 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้ง ทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ ต่ำกว่า 23 ปี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้อง ปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความ อาสา ทั้งสองประการถ้าหากมีการเพิ่มอายุขั้นต่ำให้มากขึ้น และกำหนดความเชี่ยวชาญแห่งคดีของผู้ที่ จะมาทำหน้าที่ทนายความอาสา จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินคดีมากขึ้น

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ ที่เกี่ยวข้องกัปัญหาการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในคดีอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Analysis) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ตำบัทกฎหมาย บทความ คำพิพากษาของศาล รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รวมถึงเอกสารทางกฎหมาย วิเคราะห์ เสนอแก้ไขกฎหมาย เพิ่มเป็นแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เกี่ยวกับประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้เกินไป อาจทำให้ขาดความรอบครอบและประสบการณ์ในการดำเนินคดี (ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) , 2563) และ 2) ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาที่ไม่ตรงกับความเชี่ยวชาญแห่งคดีที่เกิดขึ้น (กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6) (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยแนวทางการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) หลักพื้นฐานในการมีทนายความอาสาในประเทศไทย

(1) หลักความเสมอภาค เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย และสามารถนำมาอ้างหรือใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน ฉะนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ในปัจจุบันหลักความเสมอภาค ได้รับการยอมรับอย่างชัดเจน โดยถือว่าบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หมายถึงมีความเสมอกันในกฎหมาย ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นใด ไม่ว่าจะมีความรู้หรือยากจน ก็จะถูกดำเนินคดีและได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายเท่าเทียมกันทุกคน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27) ฉะนั้น การให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เป็นสิทธิที่สำคัญและเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหลักสิทธิมนุษยชน เนื่องจากการยกระดับฐานะของผู้ถูกกล่าวหา จากการที่เป็นเพียงผู้ถูกชักฟอก มาเป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดี (ณรงค์ ใจหาญ, 2556)

(2) หลักสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) มาตรา 29 วรรคสอง มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ หมายถึง หากมีการกล่าวหาผู้ต้องหากระทำความผิด หรือจำเลยถูกฟ้องว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย ดังนั้น ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ว่าพนักงานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

(3) ขั้นตอนการมีทนายความอาสา

ในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ จึงเห็นว่า ผู้ต้องหาจะต่อสู้คดีได้ ต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุแห่งการกล่าวหาว่าตนกระทำความผิด เพื่อให้ผู้ต้องหาทราบว่าจะตนถูกจับหรือถูกดำเนินคดีอาญาเพราะเหตุใด ผู้ต้องหาจะได้ชี้แจงรายละเอียดข้อเท็จจริงและแก้ข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน หรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นศาลได้อย่างถูกต้อง โดยเป็นไปตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี

ซึ่งไม่ใช่เป็นการหาพยานหลักฐานเพื่อที่จะเอาผิดผู้ต้องหาเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 4 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

สิทธิการมีทนายความในชั้นสอบสวน ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐหาทนายความให้ หมายถึงต้องมีทนายความเสมอถึงแม้ผู้ต้องหาจะไม่ต้องทนายความก็ตาม ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐหาทนายความให้ เป็นสิทธิของผู้ต้องหาจะให้มีทนายความหรือไม่ก็ได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) เป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

ในชั้นพิจารณา จำเลยมีสิทธิที่จะทราบ ว่า โจทก์กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยการกระทำหรือพฤติการณ์อย่างไร และพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอได้แสดงข้อเท็จจริงหรือกล่าวข้อเท็จจริง อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร เพื่อให้จำเลยได้รับทราบและแก้ตัวได้อย่างถูกต้อง (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้าง คำให้การของจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

สิทธิการมีทนายความในชั้นพิจารณา ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

2) หลักการมีทนายความอาสาของประเทศไทยในปัจจุบัน

ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาหรือแก้ต่างคดี จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดหาทนายความ เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และเพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ระหว่างโจทก์และจำเลยเมื่ออยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทนายความที่รัฐจัดหาให้ นี้ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปเรียกว่า ทนายความอาสา หรือทนายความขอแรง ซึ่งในปัจจุบัน ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา และหลักการแต่งตั้ง จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) โดยในการประชุมคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) ครั้งที่ 3/2562 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2563 ที่ประชุมมีมติกำหนดให้ผู้ที่จะสมัครเป็นทนายความอาสาจะต้อง

มีคุณสมบัติและไม่มีคุณลักษณะต้องห้าม ตามสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ข้อ 48 ดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ (2) มีสัญชาติไทย (3) มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีจิตอาสา (5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี (6) ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (7) ไม่เคยเป็นผู้ถูกสั่งให้พ้นสภาพการเป็นทนายความอาสาหรือทนายความอาวุโสตามระเบียบนี้ (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือหน่วยงานของเอกชน (9) ไม่เป็นผู้เคยผู้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (10) ไม่เคยเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นทนายความอาสา (12) ไม่เป็นผู้เคยถูกสอบสวนคดีมารยาททนายความและถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมารยาททนายความ (ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) , 2563)

(2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 มีบทกำหนดให้กระทรวงขอบัญชีบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจากสภาทนายความ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ เพื่อที่กระทรวงจะได้จัดส่งให้แก่ผู้จัดหาทนายความในการจัดทำบัญชีดังกล่าว ให้ระบุเขตท้องที่และรายชื่อบุคคลที่จะรับเป็นทนายความในเขตท้องที่นั้น รวมทั้งที่อยู่ สถานที่วิธีการที่จะติดต่อได้โดยสะดวกรวดเร็ว ลำดับหมายเลข และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นในการจัดหาทนายความ ทั้งให้มีจำนวนบุคคลที่เพียงพอต่อการจัดหาทนายความในเขตท้องที่นั้น ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณคดีที่อาจจะเกิดขึ้น และระยะเวลาที่จะเดินทางไปถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้โดยเร็วที่สุด (ข้อ 3) ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น (ข้อ 6) (กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549) (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

จะสังเกตเห็นว่า 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้ย่อมเกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

3) หลักพื้นฐานในการมีหนายความอาสาในกฎหมายระหว่างประเทศ

(1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) ได้กำหนดหลักการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับความเสมอภาคตามกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ (ข้อ 1) ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกัน (ข้อ 7) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีผิด และจะถือว่าบุคคลใด ๆ มีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใด ๆ มิได้ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551) จากบทบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยครอบคลุมถึงผู้ต้องหาซึ่งมีสถานะเป็นปัจเจกบุคคล พึงควรได้รับการปฏิบัติตามหลักปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วยเช่นกัน จึงเห็นว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคและคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

(2) การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคตามกฎหมาย มีดังนี้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (ข้อ 6 (1) และบุคคลทุกคนผู้ถูกหาว่ากระทำผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคลถูกหาว่ากระทำผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาค ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันและละเอียดในภาษา ซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้ สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน สิทธิที่ได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการชักช้าอย่างไม่เป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เลือกหาเอง สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย และสิทธิที่จะมีการช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยไม่มีมูลค่า สิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน (ข้อ 9 (2) (6)) ดังนั้น จะเห็นว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญา ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อเท็จจริงและข้อกล่าวหา โดยถือว่าเป็น

หลักประกันขั้นต่ำที่ต้องดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันว่าผู้ต้องหาต้องได้รับทราบและเข้าใจถึงข้อกล่าวหาที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างถูกต้องและเท่าเทียมกัน

4) หลักพื้นฐานในการมีทนายความอาสาในกฎหมายต่างประเทศ

(1) การมีทนายความอาสาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา บทบัญญัติของหลักประกันสิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ 6 จากการพัฒนาการคำพิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา มีผลเป็นการขยายสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยการจัดหาทนายความ ดังต่อไปนี้ (วีระ โลงายะ, 2532)

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความสำหรับคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ 14 และลักษณะพิเศษของระบบกล่าวหาที่เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ โดยชี้ให้เห็นถึงความเสียเปรียบของจำเลยที่ไม่มีทนายความช่วยเหลือ และจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่มีความสามารถว่าจ้างทนายความสำหรับตนเอง เขาจะไม่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ศาลสูงสุดจึงมีคำสั่งให้ทำการแต่งตั้งทนายความให้

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความสำหรับคดีที่มีโทษจำคุก หากปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีฐานะยากจนและต้องการทนายความศาล ต้องแต่งตั้งทนายความให้ สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือดำเนินคดี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะคดีนั้นจะมีโทษร้ายแรงหรือโทษเล็กน้อยก็ตาม

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความที่มีประสิทธิภาพ การมีทนายความที่มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ และเป็นทนายความที่มีความสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือด้วย สิทธิการมีทนายความจึงไม่เพียงแต่มีทนายความปรากฏตัวในการดำเนินคดีต่อศาลเพียงอย่างเดียว และหากผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ บางคดีศาลอาจกำหนดให้มีการพิจารณาคดีใหม่ หรืออาจยกฟ้องหากพบว่าทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งไม่มีประสิทธิภาพ หรือปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้มาตรฐานตามวิชาชีพของทนายความ

(2) การมีทนายความอาสาตามกฎหมายสหราชอาณาจักร พระราชบัญญัติการเข้าถึงความได้กำหนดให้ประธานตุลาการสูงสุด แต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่เรียกว่า “Legal Services Commission, (LSC)” เข้ามารับหน้าที่บริหารงานแทนคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (ชาติชาย กริชชาญชัย, 2527)

โครงการทนายความตามสัญญา ทนายความที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการให้ความช่วยเหลือต่อสู้คดีอาญา (CDS) เป็นทนายความที่ได้รับการอบรมฝึกฝนและมีประสบการณ์ทางด้านคดีอาญา ซึ่งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (LSC) ได้ว่าจ้างสำนักงานกฎหมายของเอกชนเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในโครงการ CDS สำนักงานกฎหมายที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ ต้องทำสัญญาการว่าจ้างกับคณะกรรมการฯ ในสัญญาการว่าจ้างมีกำหนดระยะเวลาคราวละ 3 ปี และ 1 ปี ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในเรื่องคุณสมบัติของสำนักงานกฎหมายแต่ละแห่ง

โครงการนายความนั่งเวรให้คำปรึกษา ไว้บริการประจำสถานีตำรวจ และประจำศาลชั้นต้น เพื่อจัดเตรียมนายความสำหรับบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาโครงการนายความนั่งเวร ให้คำปรึกษา ได้มีการแบ่งแยกการให้บริการช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญา

โครงการนายจำเลยของรัฐ พระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรม ได้กำหนดให้คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (LSC) มีหน้าที่จัดสรรเงินกองทุนสาธารณะที่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล ไว้สำหรับใช้ใน โครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญาตามโครงการนายความตามสัญญา

(3) การมีนายความอาสาตามกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการมีนายความในการต่อสู้คดี ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น บุคคลจะได้รับการรับรองตามกฎหมายตั้งแต่เริ่มคดีอาญาจนกระทั่งศาลตัดสิน โดยศาลมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบถึงสิทธิในการมีนายความเพื่อช่วยเหลือในคดีอาญา ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจจะจัดทำนายความเองหรือศาลตั้งให้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนถึงชั้นพิจารณาคดี

สิทธิการมีนายความในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากนายความตั้งแต่ชั้นถูกควบคุม ซึ่งกฎหมายฝรั่งเศสให้อำนาจตำรวจควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง หากต้องการขยายระยะเวลาควบคุมอีก 24 ชั่วโมง ต้องได้รับความเห็นชอบเป็นหนังสือระบุมูลเหตุของการขยายเวลาการควบคุมจากพนักงานอัยการ

สิทธิการมีนายความชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ หากศาลไม่เคารพสิทธิการมีนายความของจำเลย ศาลสูงต้องออกคำสั่งยกเลิกฟ้องการไต่สวนมูลฟ้อง แต่บางกรณีศาลสูงไม่ออกคำสั่งยกเลิกฟ้องการไต่สวนมูลฟ้องหากเป็นการไม่เคารพหลักเกณฑ์เล็ก ๆ น้อย และความเป็นจริง จำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็มีนายความช่วยเหลือตลอดเวลาไต่สวนมูลฟ้อง จึงไม่ถือว่ากระทบสิทธิของจำเลยถึงขนาดต้องยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้อง ผลของการยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้องนั้น กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาที่จะพิจารณาว่าการยกเลิกฟ้องนั้น มีผลต่อการฟ้องคดีหรือไม่ และมีสิทธิสั่งให้ศาลไต่สวนอื่นดำเนินการไต่สวนใหม่ได้

สิทธิการมีนายความในชั้นพิจารณาคดี ระบบศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การรับรองสิทธิการมีนายความของจำเลยตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้น แบ่งแยกการรับรองสิทธิโดยยึดถือศาลที่พิจารณาคดีเป็นหลัก (ปกป้องศรีสนิท, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของนายความอาสา ในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา สรุปได้ดังนี้ 1) ประกาศคณะกรรมการนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้เกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหานายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหานายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหานายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าวผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี จึงมีข้อเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังนี้

1) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งจะทำให้เกิดความรอบรอบในการดำเนินคดี

2) ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามความเชี่ยวชาญแห่งคดีจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีทนายความอาสาที่ตรงกับคดีที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา. (2549). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 11 ก หน้า 30 (16 กุมภาพันธ์ 2550).

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ.

คณิง ภาไชย. (2556). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาฯ.

ชาติชาย กริชชาญชัย. (2527). สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับทนายความในสหรัฐอเมริกา. ใน *ตุลพาห*, 6(31), 41-54.

ชีพ จุลมนต์. (2556). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : กรณีสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดหาทนายความช่วยเหลือทางคดี*. หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

ณรงค์ ใจหาญ. (2556). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

- บุศรินทร์ ใหม่รุ่งโรจน์. (2551). จริยธรรมของทนายความขอแรงในศาลจังหวัดเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). *สิทธิการมีทนายในคดีอาญา*. เรียกใช้เมื่อ 13 มกราคม 2564. จาก http://thaiaixois.online.fr/etc/ong_lawer.htm.
- ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ). (2563). *เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา*. (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563).
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 598 (10 มิถุนายน 2478)
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 1 (6 เมษายน 2560)
- วีระ โลจายะ. (2532). *กฎหมายสิทธิมนุษยชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สอาด หอมมณี. (2559). ปัญหาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความขอแรง. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 12(6), 19-26.
- สุพจน์ จันทร์อรุณฤกษ์. (2556). *ประสิทธิภาพของทนายความขอแรงกับเงินรางวัล : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดหลังสวน*. หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่น 11.